

tom dijelu progovori drugom prigodom. Prikaz prvog dijela knjige s kritičkim primjetbama i nadopunama nije imao cilj dovesti u pitanje sadržajnu i stručnu razinu ovog priručnika. Naprotiv, primjetbe su i nadopune bile motivirane nastojanjem da se pokaže složenost problema, nedostatak literature o problematici o kojoj je riječ, te na zablude i dvojbe do kojih dolazi oslanjanjem na "dobru lingvističku tradiciju". Namjera mi je bila, uz pohvalu autorici što je hrvatskim lingvistima podarila ovaj dragocjeni prilog o hrvatsko-srpskim razlikama (iako to nije prvotna namjena), predstaviti javnosti ovaj priručnik kao pionirski rad, dragocjen model koji dolazi iz druge sredine, kao polazište i poticaj za istraživanja i sinteze koje tek očekuju hrvatske lingviste.

Marija Turk

Milica Mihaljević:

HRVATSKO RAČUNALNO NAZIVLJE. JEZIČNA ANALIZA

Biblioteka Jezikoslovlje, knjiga 6, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993.

Da bih napisala ovaj prikaz, morala sam, između ostalog, uključiti monitor i centralnu jedinicu računala, pripremiti tipkovnicu i miša, pozvati program za obradu teksta, otvoriti novi "fajl"... Je li u ovome opis uoprijebljeno ispravno računalno nazivlje?

Knjiga Milice Mihaljević *Hrvatsko računalno nazivlje. Jezična analiza*, objavljena u Biblioteci *Jezikoslovlje*, dijelom odgovara na postavljeno pitanje.

Uvodeći čitatelje u svoju knjigu autorica eksplicira cilj ovoga zahtjevnoga istraživan-

ja: "Cilj je ove rasprave lingvistički i terminološki opisati računalno nazivlje koje se pojavljuje u znanstvenoj, stručnoj i popularnoj literaturi tiskanoj u Hrvatskoj, te pružiti smjernice za vrednovanje računalnih naziva" (str. 7).

Uvod sadrži odjeljke u kojima autorica objašnjava odabir korpusa, metodologiju primijenjenu u ovome istraživanju te uporabu definicija, engleskih istovrijednica ili hrvatskih istoznačnica u određivanju značenja pojedinih pojmova.

Teorijski okvir ovoga istraživanja čine opća terminologija E. Wüstera i Bečke terminološke škole, teorija jezika u kontaktu hrvatskog anglista Rudolfa Filipovića i radovi iz tvorbe riječi kroatista Stjepana Babića.

Metodologija je vrlo precizno objašnjena pa je stoga postupak ponovljiv na nekom drugom korpusu ili za istraživanje nazivlja neke druge struke. Jedino u tom slučaju lingvist mora procijeniti kolika je potreba za primjenom kontrastivne metode. Naime, računalno je nazivlje, zajedno s opremom i tehnologijom, nastalo na engleskom govornom području, a u hrvatski je ili preuzeto ili prevedeno. Neka druga struka ne mora imati takav izravan odnos prema određenome jeziku, pa će kontrastivna metoda biti nepotrebna. Autorica ove studije za svoje je istraživanje odabrala kao najpogodniji lingvistički, kroatistički i normativan pristup, budući da joj je prvenstveni interes analiza domaćega računalnog nazivlja.

Prvi je dio knjige deskriptivan i nosi naslov *Postanak računalnih naziva u hrvatskom književnom jeziku*. Opisani su pojedini načini postanka računalnih naziva, a autorica se u ovome dijelu ne osvrće na probleme jezične pravilnosti i prihvatljivosti.

Hrvatski književni jezik poznaje brojne tipove postanka naziva, ali u računalnome nazivlju mnogi od njih nisu iskorišteni. Najčešći su za jednočlane nazive izvođenje,

slaganje i posuđivanje, dok su višočlanici nazivi vrlo česti i ostvaruju se svim tvorbenim tipovima. Analiza hrvatskoga računalnoga nazivlja rezultirala je podjelom s obzirom na podrijetlo na: posuđenice, mješovite i domaće nazive, a s obzirom na sastavne elemente na: netvorbene, tvorbene i višočlane. Istodobno primijenjena oba kriterija daju složenu shemu tabelarno prikazanu na str. 17, na što posebno upućujemo čitatelje. Naime, u kasnijoj se analizi autorica rukovodila zastupljenošću i značajnošću tipova postanka naziva, pa se donekle gubi ova opća shema.

Tako se na prvome mjestu analize nalaze tuđice i posuđenice iz engleskoga (npr. *software* : *softwer* : *softver*), slijedi (rijetko) preuzimanje iz latinskoga (npr. *digitalizator*), a posebno su zanimljive sintaktičke prevedenice (npr. *programiranje u BASIC-u*, nasuprot očekivanome liku *programiranje na BASIC-u*, prema: *pismo na engleskom*), semantičke posuđenice (npr. *miš* prema: *mouse*) i mješoviti nazivi (npr. *printati*). Zainteresirane upućujemo na teorijski uvod u odjeljke o prevedenicama i semantičkome posuđivanju. Značajno mjesto u ovoj analizi zauzima domaća tvorba, naročito sustav sufixa u tvorbi imenica (npr. domaće izvedenice kao *picač* pored tuđice *printer*, odnosno *rednik* pored tuđice *kompjuter*, ili mješovite tvorenice kao *personalac*, *kompatibilnost*), a problematizira se i stilska obilježnost računalnoga nazivlja. Već je rečeno da su višočlanici nazivi u računalnome nazivlju vrlo česti, pa je stoga razumljivo da se autorica njima osobito detaljno bavi. Prevladavaju imeničke skupine (npr. osnovni tipovi kao: *viši programski jezik*, *postupak obrade unošenjem slike*, *kartica uslužnog programa za izmjene i dopune*, ili složeni tipovi kao: *predmetna baza podataka*, *abecedni informacijski sustav o korisnicima ili kupcima*, *organizacija datoteke na disku*), ali su brojni i ostali tipovi višočlanih naziva (npr. pridjevne

skupine: *strojno čitljiv*, glagolske skupine: *prethodno pohraniti*, ili čak rečenični niz: *zadnji ulazi-prvi izlazi*). Zahtjevni će čitatelji u analizi imeničke skupine višočlanih naziva naći precizne opise struktura primjenjivih na istraživanje postanka nazivlja drugih struka. Budući da se među višočlanim nazivima nalaze i neki petočlanici i šestočlanici, autorica s pravom utvrđuje da oni ne odgovaraju osnovnome terminološkome zahtjevu - kratkoći. Naravno, to ne znači da su svi višočlanici nazivi predugi, pa stoga i nepotrebitni. Naime, ponekad upravo takvi nazivi mogu zadovoljiti postavke drugoga terminološkog zahtjeva - preciznost.

Vrednovanje istoznačnih računalnih naziva drugi je dio knjige Milice Mihačević. Ovdje autorica analizira prihvatljivost i ispravnost potvrđenih naziva i mogućnost njihove zamjene boljim nazivima. Stoga se analiziraju i opimjeruju lingvistička i terminološka načela za odabir među istoznačnicama.

U ovome dijelu upućujemo na teorijske odjeljke o istoznačnim nazivima, duljini i nepromjenjivosti naziva te, posebno, homonimiji i polisemiji u računalnom nazivlju.

Lingvistu, koji bi pokušao metodologiju ovoga istraživanja primijeniti na proučavanje terminološkoga sustava neke druge struke, posebno će pomoći precizno navedena i analizirana lingvistička i terminološka načela za vrednovanje računalnih naziva. Lingvistička se načela odnose na leksički fond iz kojega se nazivi uzimaju, formalna načela (duljina naziva, proširenost, prihvatljivost), normativna načela i tvorbene mogućnosti. Terminološka su načela: izbjegavanje višeznačnosti, nepromjenjivost značenja i usklađenost s terminološkim sustavom.

Autorica iznosi prednosti i nedostatke domaćeg nazivlja, odnosno načela za prihvaćanje stranih naziva. Posljednja skupina načela pomaže u izboru pojave li se isto-

značnice - a kada se radi o novim tehnologijama, to je gotovo neizbježno. Tako će zahtjev jednoznačnosti razriješiti par istoznačnica *bitni* - *bitovni*, dajući prednost liku *bitovni*. Time je izbjegnuta višeznačnost koju bi izbor pridjeva *bitni* donio. Ako je sinonimski niz duži, tada osim normativnih načela temeljenih na usklađenosti s jezičnim sustavom i načela izbjegavanja višeznačnosti valja uključiti frekvenciju uporabe ili proširenost. Tako će se iz niza *crtajlka* - *crtao* - *crtač* prednost dati nazivu *crtač*.

Na kraju svoje studije autorica na primjeru nekoliko naziva nudi *Pokušaj zajedničke primjene načela za odabir naziva*. I onima koji nemaju dovoljno informatičarskoga ili lingvističkoga znanja mogu pomoći ovi sustavno obrađeni primjeri, pa će ih sami moći primijeniti kad se nađu u nedoumici.

U *Zaključku* Milica Mihaljević još jednom podsjeća da je jedan od najčešćih načina postanka računalnih naziva u hrvatskom preuzimanje odgovarajućih engleskih naziva. Dapače, gotovo je svaki engleski računalni naziv potvrđen i kao tuđica ili posuđenica u hrvatskom jeziku, a ne smije se zaboraviti ni velik broj prevedenica i semantičkih posuđenica iz engleskog jezika. Stoga je nužno proučiti načela za stvaranje domaćega nazivlja odnosno načela za vrednovanje naziva.

Autorica knjizi prilaže vrijedne *Dodatke*. Na prvome je mjestu kratak tekst *Domaća ili strana riječ - različiti stavovi*, u kojem izdvaja precizne navode lingvista čije je stavove prema preuzimanju stranih riječi u hrvatski književni jezik u svojoj knjizi analizirala. Time je čitatelju omogućeno da na jednome mjestu dobije koncizno iskazana različita teorijska polazišta, ne dajući prednost ni jednom od njih. Slijedi *Popis izvora* - 14 knjiga, priručnika i članaka, 5 rječnika, 10 časopisa,

novina i tjednika, a posebno valja istaknuti autoričine bilješke s ispitivanja informanata ili s nastave informatike, te one nastale praćenjem radijskih i televizijskih emisija. Ovo je posljednje bilo nužno, jer su upravo sredstva javnoga informiranja u mogućnosti brzo reagirati na pojavu novoga naziva, a zbog svoje izrazite utjecajnosti na slušateljstvo, pridonose oblikovanju stavova o prihvaćanju ili odbijanju pojedinih leksičkih jedinica. Popis izvora nudi naoko nelogično malo računalnih priručnika, samo tri, ali treba podsjetiti na priručnike sadržane u korpusu, koji autorica u ovaj popis nije uključila, čime je smanjila informacijsku vrijednost svoga *Popisa izvora*. Posebno je dana *Literatura*, 151 bibliografska jedinica, prvenstveno hrvatskih i engleskih autora.

Korisnicima ove knjige, koje više od lingvističke interpretacije zanima uporaba pojedinih naziva, može dobro poslužiti *Kazalo primjera*, abecedni popis oko 1500 naziva, s referencijom u tekstu.

Na početku ovoga prikaza istakli smo cilj koji je autorica preda se postavila. Knjiga je pokazala da je taj cilj ostvaren. Nigdje se u knjizi ne obećaje da će čitatelji naći gotova i neupitna rješenja, odnosno propisane nazive. Stoga se ne možemo složiti s nezadovoljstvom nekih "kompjutoraša", koji su zbog možda preširoka naslova, previđajući podnaslov, i to tražili.

Studija Milice Mihaljević značajna je znanstvena osnova za izradu toliko očekivana rječnika, koji bi, uzimajući u obzir i životnu realnost računalnog nazivlja - hiperprodukciju noviteta, možda ipak mogao postojati kao časopis. Rječnik, to opsežno leksikografsko djelo, pretroma je struktura za vitalnu informatičku struku.

Diana Stolac